

આજના યુગમાં મૂલ્યોનો અભાવ: ચરિત્ર વિનાનું જ્ઞાન

સાગર અનિલભાઈ ગાંધી
(એમ.એ., એમ.એડ્., જીસેટ)

૨૧-બી ટાગોર નગર સોસાયટી, સિવિલ કોર્ટની પાછળ, નવસારી.

સારાંશ

જ્ઞાન વિનાનું ચરિત્ર નબળું છે, પરંતુ ચરિત્ર વિનાનું જ્ઞાન જોખમી છે અને સમાજ માટે સંભવિત જોખમ છે. ચરિત્ર અને જ્ઞાન એક સાથે સાચા શિક્ષણના બે ધ્યેય છે. જ્ઞાન અને ચરિત્ર વચ્ચેનો તફાવત લાંબા સમયથી સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થયેલો છે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની ક્ષમતાને સારા ચરિત્ર માટે પ્રાથમિક ગણવામાં આવે છે. જ્ઞાનને નવી વસ્તુઓ શીખવાની અને સમજવાની ક્ષમતા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે જ્યારે બીજી બાજુ પાત્રને યોગ્ય વર્તન રાખવાની ક્ષમતા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે જે માનવ સમાજને માર્ગદર્શન આપતા મૂળભૂત સિદ્ધાંતો અનુસાર કહેવાતા જ્ઞાનને મજબૂત બનાવશે. આ મૂળભૂત સિદ્ધાંતોમાં સામાજિક ધોરણો, મૂલ્યો, માન્યતાઓ, કાયદાઓ, સંસ્કૃતિઓ અને અન્ય લાગણીઓ માટે આદરનો સમાવેશ થાય છે. જ્યારે આ બિંદુએ વ્યક્તિ સામાજિક હોવાનું કહેવાય છે. વ્યક્તિ સારા ચરિત્ર વિના જ્ઞાની હોઈ શકે છે. શિક્ષણ વિશે ગાંધીજીએ કહ્યું, “શિક્ષણ એ તે જ્ઞાન છે જે મુક્ત કરે છે.” જ્ઞાનમાં માનવજાતની સેવા માટે ઉપયોગી તમામ તાલીમનો સમાવેશ થાય છે અને મુક્તિ એટલે દરેક પ્રકારની ગુલામીની સ્વતંત્રતા ગુલામી, બહારથી પ્રભુત્વ અને પોતાની કૃત્રિમ જરૂરિયાતો. આ આદર્શના અનુસંધાનમાં મેળવેલ જ્ઞાન જ સાચા અભ્યાસમાં યોગદાન આપે છે. જેઓ હાલમાં કોલેજમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ મેળવી રહ્યા છે તેઓએ આમ કરવા માટેના તેમના કારણોનું વિશ્લેષણ કરવાની જરૂર છે અને જો તેઓને લાગે છે કે વધુ આવક મેળવવાની સંભાવના એ પ્રાથમિક જરૂરિયાત છે, તો તે સામાજિક પાપનો માર્ગ છે. વિદ્યાર્થીઓએ મોટા ચરિત્રને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે. વિશ્વને વધુ સારું સ્થાન બનાવવા માટે તેમની વિશિષ્ટ શૈક્ષણિક રુચિઓ શું કરી શકે છે? શું અર્થશાસ્ત્રના વર્ગમાં શીખેલા પાઠો તે વિદ્યાર્થીની સ્થાનિક સરકારમાં ભાગીદારી પર લાગુ કરી શકાય છે; બે-ધરના રાષ્ટ્રવ્યાપી નાબૂદીના ઉકેલ માટે; સમગ્ર વિશ્વની સંપત્તિમાં વધારો કરવા માટે જેથી કોઈ પણ માણસને ભૂખે મરવાનો સામનો ન કરવો પડે; અથવા તે પાઠ ખાનગી એન્ટરપ્રાઇઝ માટે વધુ પૈસા કમાવવા તરફનું એક નાનું પગલું છે? શૈક્ષણિક શિક્ષણ જરૂરી હોઈ શકે છે પરંતુ શિક્ષિત વ્યક્તિ અને બિન શિક્ષિત વ્યક્તિ વચ્ચે સ્પષ્ટ તફાવત છે.

શિક્ષકો ગાંધીજીના સાત સામાજિક પાપો વચ્ચેના સંબંધને આ રીતે વ્યક્ત કરે છે, આપણે આપણા વિદ્યાર્થીઓને પડકારવા અને મૂલ્યોના મુદ્દાઓ પર તેઓ આપણને પડકારવા માટે સતત તકો શોધવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આપણે સમુદાયના પ્રશ્નોને ઉકેલવા માટે સતત સમય કાઢવો જોઈએ. આપણે નૈતિક કાર્ય સૂચિને સતત આપણી સમક્ષ રાખવી જોઈએ. આંશિક રીતે આપણા હાથમાં રહેલી દુનિયામાં જવાબદાર વ્યક્તિઓ તરીકે, આપણે દરેકે ગાંધીજીના શબ્દો અને તેમની સાથેના આપણા જોડાણને ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ. ક્રિયાઓનું આયોજન કરવું તે શિક્ષકની ભૂમિકા હોઈ શકે છે, પરંતુ તે વિદ્યાર્થીની ભૂમિકા છે. જો આવું ન થયું હોત, તો ગાંધી દ્વારા બોલવામાં આવેલા શબ્દો નકામા રીતે

જમીન પર પડ્યા હોત, જેઓ જરૂરી જ્ઞાન અને ચરિત્ર ધરાવતા લોકોના જીવનમાં ક્યારેય સાચા અર્થમાં સાંભળ્યા અને સમાવિષ્ટ થયા ન હોત. “વિશ્વને એવા શિક્ષણની જરૂર છે જેના દ્વારા ચારિત્ર્ય ઘડાય, મનની શક્તિ વધે અને મનુષ્યની બુદ્ધિ પોતાની મર્યાદાથી આગળ વધે.”- અભિજિત નાસ્કર

“આજ્ઞાઓ પાળવી... એ એક જ સમયે આપણી બુદ્ધિ, આપણું જ્ઞાન, આપણા ચારિત્ર્ય અને આપણી શાણપણું પ્રદર્શન છે.” - સ્ટીફન એલ. રિચાર્ડ્સ

ચાવીરૂપ શબ્દો : જ્ઞાન, ચરિત્ર, મૂલ્યો

૧. પ્રસ્તાવના

જ્ઞાન અને ચરિત્ર બંનેનો તફાવત લાંબા સમયથી સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થયેલ છે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની ક્ષમતાને સારા વ્યક્તિત્વ માટે પ્રાથમિક ગણવામાં આવે છે. પરંતુ તે જ્ઞાનના અસરકારક ઉપયોગને મજબૂત બનાવશે. જ્ઞાનને નવી વસ્તુઓ શીખવાની અને સમજવાની ક્ષમતા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, બીજી બાજુ વ્યક્તિને યોગ્ય વર્તન રાખવાની ક્ષમતા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. જે માનવ સમાજને માર્ગદર્શન આપતા મૂળભૂત સિદ્ધાંતો અનુસાર કહેવાતા જ્ઞાનને મજબૂત બનાવશે. આ મૂળભૂત સિદ્ધાંતોમાં સામાજિક ધોરણો, મૂલ્યો, માન્યતાઓ, કાયદાઓ અને લાગણીઓ માટે આદરનો સમાવેશ થાય છે. આ બાબતોને આધારે વ્યક્તિને સામાજિક હોવાનું કહેવાય છે. વ્યક્તિ સારા ચરિત્ર વિના જ્ઞાની હોય શકે છે. પરંતુ વધુ પડતું જ્ઞાન હોવા છતાં વ્યક્તિને ચરિત્ર ઘડતરમાં પ્રશ્નો ઊભાં થતા હોય તો એ જ્ઞાની હોવા છતાં તેનું એ જ્ઞાન નકામું અને અર્થવિહીન નીવડે છે. સમકાલીન સંસ્થાઓમાં જ્ઞાનની શોધમાં રહેતા વિદ્યાર્થીઓ તેમના શૈક્ષણિક કાર્યમાં ભાગ્યે જ સારા પાત્ર ધ્યાનમાં લે છે. તેઓ શાળાકીય શિક્ષણને ફેશનેબલ મનોરંજન સાથે પ્રસંગોપાત વિચલિત વર્તન સાથે સાંકળે છે. આ ખોટી ધારણાથી કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષક બનાવવાની આશા રાખીને શૈક્ષણિક અનુભવનો એક ભાગ જ્ઞાનની શોધ કરતી વખતે ગુંડાગીરી, સંપ્રદાય અને આવા તમામ નકારાત્મક દૂષણોમાં જોડાય છે.

૨. જ્ઞાન એટલે શું?

કોઈ વસ્તુથી વાકેફ હોવાની હકીકત અથવા સ્થિતિ ટૂંકમાં કહેવાય છે કે કોઈ પણ બાબતને આપણે અનુભવ દ્વારા મેળવેલ હોય એટલે કે એ સ્થિતિમાંથી અનુભવ મેળવેલ હોય તને જ્ઞાન કહી શકાય. જ્ઞાન એ કોઈ વ્યક્તિ અથવા કંઈકની પરિચિતતા અથવા જાગૃતિ છે, જેમ કે હકીકતો (વર્ણનાત્મક જ્ઞાન), કુશળતા (પ્રક્રિયાનું જ્ઞાન), અથવા વસ્તુઓ (પરિચિત જ્ઞાન), જે ઘણીવાર સમજવામાં ફાળો આપે છે. મોટા ભાગના હિસાબો દ્વારા, જ્ઞાન ઘણી જુદી જુદી રીતે અને ઘણા સ્ત્રોતોમાંથી ઉત્પન્ન કરી શકાય છે, જેમાં ધારણા, કારણ, સ્મૃતિ, જુબાની, વૈજ્ઞાનિક તપાસ, શિક્ષણ અને અભ્યાસનો સમાવેશ થાય છે, પરંતુ તેના સુધી મર્યાદિત નથી. જ્ઞાનના દાર્શનિક અભ્યાસને જ્ઞાનશાસ્ત્ર કહેવાય છે. "જ્ઞાન" શબ્દ કોઈ વિષયની સૈદ્ધાંતિક અથવા વ્યવહારિક સમજને સંદર્ભિત કરી શકે છે. તે ગર્ભિત (વ્યવહારિક કૌશલ્ય અથવા કુશળતા સાથે) અથવા સ્પષ્ટ (જેમ કે વિષયની સૈદ્ધાંતિક સમજ સાથે) હોઈ શકે છે; ઔપચારિક અથવા અનોપચારિક; વ્યવસ્થિત અથવા ચોક્કસ પ્લેટોએ દલીલ કરી હતી કે જ્ઞાન અને સાચી માન્યતા વચ્ચે તફાવત હતો, જેના કારણે ઘણા લોકો તેમને જ્ઞાનની વ્યાખ્યા "વાજબી સાચી માન્યતા" તરીકે ગણાવે છે.

“જ્ઞાન” એટલે વિજ્ઞાન, કલા અથવા ટેકનિક સાથે પરિચય અથવા સમજણ. કોઈ વસ્તુથી વાકેફ હોવાની હકીકત અથવા સ્થિતિ. મારા શ્રેષ્ઠ જ્ઞાનના જવાબમાં આપેલી માહિતી અથવા સમજણની શ્રેણી.

૩. ચરિત્ર એટલે શું?

આ એક એવો શબ્દ છે જેને આપણે સ્વીકાર્ય રીતે લઈએ છીએ અને કદાચ તેના માટે આકર્ષણ છે, પરંતુ સંભવતઃ વ્યાખ્યાયિત કરવા અને સ્પષ્ટ કરવા માટે સંઘર્ષ કરવો પડે છે. તે એક એવો શબ્દ છે જે મોટા ભાગના માણસો તેમને લખવાની ઈચ્છા રાખે છે, અને છતાં તેની પ્રાપ્તિ માટેના ધોરણો આપણા આધુનિક યુગમાં અસ્પષ્ટ રહે છે. પણ ચરિત્ર અને વ્યક્તિત્વ એ બે તદ્દન અલગ વસ્તુઓ છે.

ચરિત્ર એ પ્રકૃતિ અને પાલનપોષણ છે. તે કુદરત સંસ્કારી અને શિસ્તબદ્ધ છે, જેથી કુદરતી વૃત્તિઓ નૈતિક હેતુના પ્રભાવ હેઠળ આવે છે. તેની કુદરતી વ્યક્તિત્વ સ્પષ્ટ અને ચોક્કસ તફાવતો દ્વારા માણસને તેના સાથીઓમાંથી ચિહ્નિત કરે છે. પરંતુ આ વ્યક્તિત્વ બિન-નૈતિક હોઈ શકે છે. ચરિત્ર પેદા કરવા માટે તેને શિસ્ત હેઠળ લાવવું જોઈએ, અને સાચા નૈતિક અસ્તિત્વના બંધારણમાં ગોઠવવું જોઈએ. પસંદગી, સ્થાયી આદત અથવા ઈચ્છાના વલણનો સમાવેશ થાય છે, પાત્ર પ્રકૃતિ અને સ્વભાવની કાચી સામગ્રી લે છે, અને તે તેને સંપૂર્ણ નૈતિક પુરુષત્વની મજબૂત, સારી રીતે ગૂંથેલી રચનામાં વણી લે છે. ચરિત્રની પ્રકૃતિને વધુ સારી રીતે સમજવા માટે, હવે આપણે જેમ્સ ડેવિસન હન્ટર તરફ વળીએ છીએ જેમણે તેમના આધુનિક પુસ્તક, ધ ડેથ ઓફ કેરેક્ટરમાં સાચા ચરિત્રના ત્રણ ગુણો રજૂ કર્યા છે.

૪. સાચા ચરિત્રના બે ગુણ

૪.૧ નૈતિક શિસ્ત

ઓગણીસમી સદીમાં પાત્ર સાથે સૌથી વધુ સંકળાયેલી એક ગુણવત્તા સ્વ-નિપુણતા હતી - વ્યક્તિનું તેના આવેગ અને ઈચ્છાઓ પર આધિપત્ય, જેથી તે તેના પર નિયંત્રણ રાખે, અને બીજી રીતે નહીં. સ્વ-નિપુણતા ધરાવતો માણસ સ્વ-નિયંત્રણના રાજને મૂર્તિમંત કરે છે અને તેના મૂળ આવેગોના ગુલામ બનવાને બદલે તેની ઈચ્છાને દિશામાન કરી શકે છે અને પોતાની પસંદગીઓ કરી શકે છે. નૈતિક શિસ્ત એ પણ એક ગુણવત્તા છે જે માણસને માત્ર કઠિનતા સહન કરવાની મંજૂરી આપતી નથી, પરંતુ વધુ કડક, વધુ કડક જીવનની સક્રિયતાથી શોધ કરવા માટે પણ, જે એવા પ્રકારના ભોગવિલાસને ટાળે છે જે ચરિત્ર જરૂરી તાલીમથી વંચિત કરે છે અને નરમાઈ તરફ દોરી જાય છે.

૪.૨ નૈતિક સ્વાયત્તતા

ચરિત્ર એવા વાતાવરણમાં વિકસી શકતું નથી કે જેમાં નૈતિક નિર્ણયો વ્યક્તિ પર ફરજ પાડવામાં આવે છે. ચારિત્ર એ ચૂકાદા, વિવેક અને પસંદગીનું ઉત્પાદન છે. માણસની મુક્ત એજન્સીમાંથી જન્મે છે. ફરજિયાત નિર્ણય એ નૈતિક નિર્ણય હોઈ શકતો નથી, અને તેથી ચરિત્રનો નિર્ણય હોઈ શકતો નથી. ડેવિસન આ રીતે ચારિત્રની વ્યાખ્યાનો સારાંશ આપે છે: " ચરિત્ર, ઉત્તમ અર્થમાં, હંમેશા સામાન્ય સારા વતી નૈતિક નિર્ણયો લેવાની સ્વાયત્તતા અને તે સિદ્ધાંતનું પાલન કરવાની શિસ્ત તરીકે પોતાને પ્રગટ કરે છે."

૫. મૂલ્યો એટલે શું?

મૂલ્યો એ વ્યક્તિગત માન્યતાઓ છે જે લોકોને એક યા બીજી રીતે કાર્ય કરવા પ્રેરે છે. તેઓ માનવ વર્તન માટે માર્ગદર્શક તરીકે સેવા આપે છે. સામાન્ય રીતે, લોકો જે મૂલ્યો સાથે ઉછરે છે તેને અપનાવવાની સંભાવના હોય છે. લોકો એવું પણ માને છે કે તે મૂલ્યો "યોગ્ય" છે કારણ કે તે તેમની ચોક્કસ સંસ્કૃતિના મૂલ્યો છે. નૈતિક નિર્ણય લેવામાં ઘણીવાર

એકબીજા સામે મૂલ્યોનું વજન કરવું અને કયા મૂલ્યોને ઉન્નત કરવા તે પસંદ કરવાનો સમાવેશ થાય છે. જ્યારે લોકોમાં અલગ-અલગ મૂલ્યો હોય ત્યારે સંઘર્ષો પરિણમી શકે છે, જે પસંદગીઓ અને પ્રાથમિકતાઓના અથડામણ તરફ દોરી જાય છે.

કેટલાંક મૂલ્યો આંતરિક મૂલ્ય ધરાવે છે, જેમ કે પ્રેમ, સત્ય અને સ્વતંત્રતા. અન્ય મૂલ્યો, જેમ કે મહત્વાકાંક્ષા, જવાબદારી અને હિંમત, એવા લક્ષણો અથવા વર્તણૂકોનું વર્ણન કરે છે જે અંતના સાધન તરીકે નિમિત્ત છે. હજુ પણ અન્ય મૂલ્યોને પવિત્ર માનવામાં આવે છે અને જેઓ તેમનામાં વિશ્વાસ કરે છે તેમના માટે નૈતિક આવશ્યકતાઓ છે. પવિત્ર મૂલ્યો સાથે ભાગ્યે જ બાંધછોડ કરવામાં આવશે કારણ કે તેઓને નિર્ણય લેવાના પરિબળો તરીકે ધ્યાનમાં લેવાને બદલે ફરજો તરીકે જોવામાં આવે છે. ઉદાહરણ તરીકે, કેટલાક લોકો માટે, તેમના રાષ્ટ્રનો ધ્વજ પવિત્ર મૂલ્યનું પ્રતિનિધિત્વ કરી શકે છે. પરંતુ અન્ય લોકો માટે, ધ્વજ માત્ર કાપડનો ટુકડો હોઈ શકે છે. તેથી, ભલે મૂલ્યો પવિત્ર હોય, આંતરિક મૂલ્ય હોય, અથવા સમાપ્તિનું સાધન હોય, મૂલ્યો વ્યક્તિઓ અને સંસ્કૃતિઓ અને સમય વચ્ચે બદલાય છે. જો કે મૂલ્યોને નૈતિક નિર્ણય લેવામાં ચાલક બળ તરીકે સાર્વત્રિક રીતે ઓળખવામાં આવે છે.

૬. ચરિત્ર વિનાનું જ્ઞાન

થોડું જ્ઞાન જેટલું ખતરનાક છે, તેનાથી પણ વધુ ખતરનાક એ મજબૂત, સિદ્ધાંતવાદી ચરિત્ર વિનાનું જ્ઞાન છે. અનુરૂપ આંતરિક ચરિત્ર વિકાસ વિના શુદ્ધ બૌદ્ધિક વિકાસ એ એક ઉચ્ચ શક્તિ ધરાવતી સ્પોર્ટ્સ કારને માદક દ્રવ્યો ધરાવતા કિશોરના હાથમાં મૂકવા જેટલો અર્થપૂર્ણ છે. તેમ છતાં ઘણી વાર શૈક્ષણિક વિશ્વમાં, આપણે યુવાનોના ચરિત્રના વિકાસ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત ન કરીને બરાબર તે જ કરીએ છીએ. શાળાઓમાં સાત આઠતો લેવા માટે હું ઉત્સાહિત છું તેનું એક કારણ એ છે કે તે ચરિત્ર શિક્ષણ છે. કેટલાક લોકોને ચરિત્ર શિક્ષણ ગમતું નથી કારણ કે, તેઓ કહે છે, "તે તમારી મૂલ્ય પ્રાણાલી છે." પરંતુ તમે મૂલ્યોનો એક સામાન્ય સમૂહ મેળવી શકો છો જેના પર દરેક સંમત થાય. તે નક્કી કરવું એટલું મુશ્કેલ નથી, ઉદાહરણ તરીકે, દયા, ન્યાયીપણું, ગૌરવ, યોગદાન અને પ્રામાણિકતા રાખવા યોગ્ય છે. તેના પર કોઈ તમારી સાથે લડશે નહીં. તો ચાલો એવા મૂલ્યોથી શરૂઆત કરીએ જે અવિવાદિત છે અને તેને આપણી શિક્ષણ પ્રાણાલીમાં અને આપણા કોર્પોરેટ તાલીમ અને વિકાસ કાર્યક્રમોમાં ભેળવી દે છે. ચાલો ચરિત્ર અને બુદ્ધિના વિકાસ વચ્ચે વધુ સારું સંતુલન હાંસલ કરીએ. જે લોકો આજે શિક્ષણમાં પરિવર્તન લાવી રહ્યા છે તેઓ સિદ્ધાંતો, મૂલ્યો અને પ્રાથમિકતાઓના સામાન્ય સમૂહની આસપાસ સર્વસંમતિ બનાવીને અને ઉચ્ચ સ્તરની વિશેષતા, વિભાગીકરણ અને પક્ષપાતી રાજકારણને ખતમ કરીને કરી રહ્યા છે.

ચરિત્ર અને જ્ઞાન એ વ્યક્તિનું હૃદય અને આત્મા છે. ચરિત્રને વારસાગત અને હસ્તગત ગુણોના સમૂહ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે જે વ્યક્તિની ઓળખ અને વ્યક્તિત્વને વ્યાખ્યાયિત કરે છે. આ તે છે જે તેને/તેણીને અન્ય વ્યક્તિથી અલગ પાડે છે. જ્યારે વ્યક્તિ સમયાંતરે ઔપચારિક અને અનૌપચારિક શિક્ષણ દ્વારા, કૌશલ્યના અભ્યાસ અથવા પ્રવૃત્તિ દ્વારા વારંવાર જ્ઞાન મેળવે છે. જ્ઞાન વ્યક્તિને સશક્ત બનાવે છે અને તર્કસંગત નિર્ણયો લઈને તેને પોતાનો માર્ગ શોધવાની સ્વતંત્રતા આપે છે, ચરિત્ર વ્યક્તિને વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને તે પણ કે આપણે વ્યક્તિને કેવી રીતે યાદ કરીએ છીએ.

દરેક વ્યક્તિ પોતાની જાતમાં અનન્ય છે, અને તે ચોક્કસ કૌશલ્ય સાથે હોશિયાર છે જેને જાણીને અમર્યાદિત જ્ઞાનમાં મૂકી શકાય છે. અહીં જ્ઞાન કોઈપણ પ્રવૃત્તિ તરફના આપણા ચરિત્ર વિશે જાણવામાં મદદ કરે છે અને આપણને શું ગમે છે અને

આપણને શું બીમાર કરે છે તેની સમજ આપે છે. ચોક્કસ વિભાગમાં તેના ચરિત્ર દ્વારા સેટ કરેલી વ્યક્તિની વિશિષ્ટતા પણ તેના/તેણીના પાત્રનો એક ભાગ બનાવે છે. વ્યક્તિએ તેના શિક્ષણ અને તાલીમ દરમિયાન મેળવેલ અને સંચિત જ્ઞાન અને કુશળતાનો ઉપયોગ અન્ય લોકો અને સમાજના ભલા માટે કરવો જોઈએ. જ્યાં આપણે કહી શકીએ કે વ્યક્તિનું જ્ઞાન પણ તેના પાત્રનો એક નાનો ભાગ છે, તે પણ સાચું છે કે જ્ઞાન અને ચરિત્ર પણ વ્યક્તિના ખૂબ જ અલગ પાસાં છે. વ્યક્તિની શિક્ષાનું સ્તર ક્યારેય નિર્ધારિત કરતું નથી કે તે અન્ય લોકો સાથે કેવી રીતે વર્તે છે અને તેનું મન કેટલું ખરાબ કે સારું છે. વ્યક્તિનું જ્ઞાન વ્યક્તિના ચરિત્રના પાયાની ઊંડાઈને વ્યાખ્યાયિત કરી શકતું નથી. ખૂબ જ જાણકાર વ્યક્તિ પક્ષપાતી અને પૂર્વગ્રહયુક્ત માનસિકતાથી ભરપૂર ઠંડા હૃદયનો હોઈ શકે છે, જ્યારે અશિક્ષિત વ્યક્તિ પ્રેમાળ, ઉદાર અને અન્યો પ્રત્યે સહાનુભૂતિ ધરાવતો હોઈ શકે છે.

સમાજના નૈતિક મૂલ્યો અને સદ્ગુણો વ્યક્તિના ચરિત્રમાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે. સમય જતાં, આ મૂલ્યોમાં ધીમે ધીમે ઘટાડો થયો છે. આપણે એ ન ભૂલવું જોઈએ કે જ્ઞાન અને ચરિત્ર ઘડતર એકસાથે ચાલવું જોઈએ. દરેક ધાર્મિક ગ્રંથમાં એક ઉદાહરણ છે જે જણાવે છે કે ચરિત્ર જેવું છે, અને સ્થાનો પર તે જ્ઞાન વધુ મહત્વપૂર્ણ છે. આપણે વિવિધ સ્થળોએ અને દેશમાં અનુસરવામાં આવતી અન્ય શિક્ષણ પદ્ધતિ પર ધ્યાન આપવું જોઈએ, અને પુસ્તકીય જ્ઞાન અને પરીક્ષા પદ્ધતિ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાને બદલે, જ્યાં તેને પરીક્ષા શીટ પર યાદ રાખવા અને છાંટી શકાય; આપણે વાસ્તવમાં વધુ સ્વસ્થ અને પોષણક્ષમ શિક્ષણ પ્રણાલી કેળવવી જોઈએ, જે બાળકના ચરિત્રને પણ પ્રોત્સાહન આપે. ચરિત્ર અને નૈતિકતા વિનાનું જ્ઞાન વ્યક્તિને અન્યો તરફ નીચું જોવા તરફ દોરી જશે, એવો પરિપ્રેક્ષ્ય પેદા કરશે કે તે અને તેના સંબંધીઓ અન્યો કરતા શ્રેષ્ઠ છે, સ્વાર્થી વર્તનને પોષે છે અને સ્વ-પ્રથમ વલણ કેળવે છે. બાળકે એ શીખવું જોઈએ કે તેનું ચારિત્ર્ય - અન્યો પ્રત્યે આદર, તેના સાથી બાળકો પ્રત્યેની કૃતજ્ઞતા અને તેના સમાજ પ્રત્યેની તેની સહનશીલતાને કોઈપણ સ્તરના શિક્ષણ સાથે ક્યારેય બદલી શકાતી નથી. વ્યક્તિના જીવનમાં જ્ઞાન ગૌણ નથી પણ ચારિત્ર્ય બીજા સ્થાને પણ ન હોઈ શકે. બંનેને એક જ સાથે રાખવામાં સમજદારી છે. એક સુશિક્ષિત વ્યક્તિ માત્ર જાણકાર જ નથી પણ મજબૂત ચરિત્ર ધરાવે છે, તે પોતાના સમાજ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ દર્શાવે છે અને અન્યના ભલા વિશે વિચારે છે.

ચરિત્ર અને જ્ઞાન એ વ્યક્તિનું હૃદય અને આત્મા છે. અક્ષરો એ વારસાગત અને હસ્તગત મિલકતોનો સમૂહ છે, જે વ્યક્તિની ઓળખને વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને તેને અન્ય લોકોથી અલગ બનાવે છે. ઔપચારિક અને અનૌપચારિક શિક્ષણ દ્વારા જ્ઞાન એકવાર પ્રાપ્ત થાય છે. શાળાઓ અને શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાંથી ઔપચારિક શિક્ષણ પ્રાપ્ત થયું છે. અનૌપચારિક શિક્ષણ કુટુંબ, મિત્રો, મિત્રોના જૂથ અને સામાજિક વર્તુળ દ્વારા મેળવવામાં આવે છે.

શિક્ષણ વ્યક્તિને સશક્ત બનાવે છે અને તેને તાર્કિક નિર્ણયો લેવામાં સક્ષમ બનાવે છે. દરેક વ્યક્તિને કોઈને કોઈ પ્રતિભાઓથી આશીર્વાદ મળે છે અને આ વણવપરાયેલી ક્ષમતાનું બંડલ છે. આ જ કારણ છે કે શિક્ષણની મહત્વની ભૂમિકા છે. તે વ્યક્તિને તેની પ્રતિભા અને ક્ષમતાઓનો શ્રેષ્ઠ ઉપયોગ કરવામાં મદદ કરે છે. શિક્ષણ એ વ્યક્તિના વ્યક્તિગત વિકાસ પૂરતું મર્યાદિત ન હોઈ શકે વ્યક્તિએ તેના શિક્ષણ દરમિયાન મેળવેલ જ્ઞાન અને કુશળતાનો ઉપયોગ અન્ય લોકો અને સમાજના લાભ માટે કરવો જોઈએ. મજબૂત નૈતિક મૂલ્યો સાથે શિક્ષિત વ્યક્તિ - સમાજ અને રાષ્ટ્ર માટે અમૂલ્ય સંપત્તિ છે.

નૈતિક મૂલ્યોના મજબૂત પાત્રનો પાયો નાખો. નબળા નૈતિક મૂલ્યો ધરાવતી વ્યક્તિ - તેના ટૂંકા ગાળાના ધ્યેયો સરળતાથી હાંસલ કરી શકે છે પરંતુ તેના માટે તેના લાંબા ગાળાના ધ્યેયને પૂર્ણ કરવું મુશ્કેલ હશે. શિક્ષણની નિષ્ફળતા અને ચારિત્ર્યનો અભાવ સમાજમાં વધી રહેલા અપરાધ અને હિંસાથી વધુ સ્પષ્ટ થાય છે.

નૈતિક મૂલ્યો અને સમાજના ગુણો વ્યક્તિઓના ચરિત્ર ઘડતરમાં મહત્વની ભૂમિકા ભજવે છે. સમય જતાં, આ મૂલ્યોમાં ધીમે ધીમે ઘટાડો થયો છે. આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે ચરિત્ર ઘડતર અને શિક્ષણ હાથમાં હોવું જોઈએ. ચારિત્ર્ય નિર્માણ એ શિક્ષણનું મહત્વનું પાસું હોવું જોઈએ. બાળકોને નૈતિક અને નૈતિક મૂલ્યો શીખવવા મહત્વપૂર્ણ છે, આ નૈતિક મૂલ્યો છે - જે તેમને લાંબા ગાળે સફળ થવામાં મદદ કરશે.

ચરિત્ર વિકાસ અને શિક્ષણ સાથે સાથે ચાલવું જોઈએ. અસરકારક શિક્ષણમાં એવા અભ્યાસક્રમોનો સમાવેશ થવો જોઈએ કે જે વિદ્યાર્થીઓને નૈતિક અને નૈતિક મૂલ્યો માટે સન્માનિત કરે - અને તેમને સફળ થવામાં મદદ કરે. શિક્ષણે વિદ્યાર્થીઓની આંતરિક પ્રેરણા અને અધિકાર પ્રત્યે પ્રતિબદ્ધતા વિકસાવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

સંદર્ભસૂચિ

1. What is knowledge? Retrieved from <https://www.merriamwebster.com/dictionary/knowledge>
2. what is character? Retrieved from <https://www.slideshare.net>
3. character without Knowledge <https://www.gandhiasramsevagram.org>
4. what are values? Retrieved from [https://en.m.wikipedia.org/wiki/value-\(ethics_and_social_sciences\)](https://en.m.wikipedia.org/wiki/value-(ethics_and_social_sciences))
5. જ્યોશી. ડી. ડી., (૨૦૦૪). મૂલ્યોનું શિક્ષણ. મનોરમા પ્રકાશન.